

HAR SVENSKA FOLKET NÅGON FRAMTID?

Av docent PER G. ANDREEN

Statistiska data

I ÄLDRE TID föddes årligen 30 barn per tusen invånare i Sverige, om icke flera. Ännu vid sekelskiftet slog pendeln kring 27 promille, vid det första världskrigets slut kring 20 promille. Efter en kortvarig födelsehausse 1920–21 tog nedgången ny fart, och 1934 noterades 13,68 promille. Det var en sensationellt låg siffra. År 1900, då folkmängden uppgick till 5 100 000, hade man räknat 138 000 nyfödda, men $\frac{1}{3}$ sekel senare, då totalbefolkningen var drygt 1 100 000 personer högre, stannade födelsetalet vid 85 000. Året 1935 höjde födelsekurvan svagt uppåt, och med 1941 — sedan ett kortvarigt bakslag vid det andra världskrigets början hade övervunnits — vidtog en hastig nativitetsökning, som kulminerade 1944–45. Dessa båda årskullar omfattade vardera cirka 135 000 barn eller 20,5 promille.

Under efterkrigstiden har tendensen varit sjunkande. Ett brant fall ägde rum till 15,5 promille 1951. Sedan nativiteten hade nått denna låga nivå, försiggick sänkningen långsammare, men den fortsatte dock, och i föl togs ett stort

steg nedåt. Antalet födda 1960 utgjorde 102 000 eller 13,65 promille. Det har väckt uppmärksamhet, att denna siffra t. o. m. något understiger 30-talets minimum.

Förhållandet mellan totalbefolkningen och födelsernas antal säger emellertid inte allt. För att kunna yttra sig om utvecklingstendenser och framtidsutsikter måste man undersöka äktenskapsfrekvens, fruktsamhet inom och utom äktenskapen samt mortalitet i barna- och ungdomsåldrarna. Dessa faktorer samlade inflytande på befolkningsläget mätes i de s. k. nettoreproduktionstalen, som inte rönner inflytande av åldersfördelningen, och som därför kan läggas till grund för internationella och periodiska jämförelser. Dock måste man räkna med konjunkturbetonade variationer särskilt i fråga om giftermålsfrekvens och äktenskaplig fruktsamhet. Man bör sålunda inte fästa alltför stor vikt vid de värden, som framräknas för enstaka år.

Den svenska nativitetsutvecklingen, speglad i nettoreproduktionstal, har i stort sett varit följande. Omkring 1927 föll nativite-

ten under 1, dvs. vad som fordras för oavkortad generationsväxling. Mellan 1933 och 1937 var talet omkring 0,8. Den följande nativitetsökningen innebar en stegring upp till 1,2 vid 1940-talets mitt. Därpå vidtog ny sänkning. Under hela 50-talet har återväxten legat vid 1 eller något litet däröver. Netto-reproduktionstalet för 1960 är ännu icke klart, men det förefaller troligt, att födelsetalets sänkning från 1959 med $\frac{1}{2}$ promille kommer att avspegla sig i en siffra, som ligger ett stycke under 1.

De senaste årens låga födelsetal motsvarar alltså en avsevärt bättre reproduktion än 1930-talets. Förklaringen är icke svår att finna. De äktenskapsbildande och barnafödande åldrarna, som under 30-talet utgjorde en större del av folket än normalt, har under 50-talet tvärtom varit undertaliga, om man jämför med en stationär åldersfördelning, detta till följd av 1920- och 30-talens låga nativitet.

Fruksamhet och reproduktion

Varpå beror då den förbättring av reproduktionen, som kan konstateras vid en jämförelse mellan 1930- och 1950-talen? Svaret måste bli, att den till någon liten del beror på en fortgående minskning av barnadödligheten, särskilt dödligheten under det första levnadsåret, men huvudsakligen på en ökning av äktenskapsfrekvensen och en sänkning av genomsnittsåldern vid äktenskaps ingående.

Barnadödligheten är numera nedbragt till ett minimum. Några nämnvärda ytterligare vinster finns i alla händelser icke att hämta på den punkten. Detsamma gäller nog om giftermålsfrekvensen. En ökning av benägenheten att ingå äktenskap förefaller mindre trolig. Snarare bör man räkna med att det kan inträffa ett bakslag, om konjunkturerna försämras. Antalet utomäktenskapliga födelser, som länge har varit någorlunda konstant, kan tänkas komma att växa genom minskad abortfrekvens, men att bygga något på ett sådant antagande går naturligtvis icke.

Det återstår alltså en faktor såsom utslagsgivande för det svenska folkets framtida reproduktion, nämligen den äktenskapliga frukt-samheten eller m. a. o. det genomsnittliga barnantalet i familjerna. I de undersökningar rörande denna fråga, som utförts av professor Hannes Hyrenius, har denne eliminerat förändringar i äktenskapsbeståndets sammansättning med avseende på ålder och varaktighet. Hans resultat har framlagts i indexform med 1930 som basår. Det framgår, att den äktenskapliga fruktsamheten sjönk till 85 år 1935 och förblev tämligen konstant vid denna eller något lägre nivå till 1941. En stegring ägde rum, som kulminerade med 106 år 1944, men sedan följde ny tillbakagång, och för 1954 anges talet 82.

Tänkbart är, att index skulle ha gått ännu någon enhet tillbaka, om

icke immigrationen hade spelat in. De i Sverige boende utlänningarna har vanligen högre nativitet än svenskarna. Icke mindre än 5 500 av de 109 000 barn, som föddes i riket 1957, hade utländsk fader eller — i fråga om barn utom äktenskap — utländsk moder. Barn till invandrare, som fått svenskt medborgarskap, är inräknade bland de övriga 103 500.

Tyvärr har Hyrenius, såvitt jag vet, icke publicerat några siffror för senare hälften av 50-talet, och därför är det omöjligt att veta, om den vikande tendensen har hållit i sig eller om fruktsamheten t. v. har i stort sett stabiliserats vid den i och för sig låga nivån från 1954.

Det sagda visar, att stora olikheter döljer sig bakom den nära överensstämmelsen mellan promilletalen för 1934 och 1960. Nativitetsförhållandena för 20–30 år sedan syntes förebåda en snabbt fortskridande folkminskning. Data för de sista tio åren visar snarast på en stationär befolkningstyp. Men medan 30-talets siffror tedde sig mera skrämmande, än de i verkligheten var, gäller motsatsen om 50-talets. På 30-talet fanns, såsom statistikerna mycket riktigt påpekade, möjligheter att väsentligt förbättra reproduktionen utan höjning av fruktsamheten. Dessa möjligheter har nu tagits i anspråk, och likväl är återväxten ytterst knapp. Orsaken ligger däri, att fruktsamheten icke har ökats utan tvärtom minskats sedan 30-talet.

Flykten från landsbygden, där familjestorleken i genomsnitt är något större än i städer och tätorter, pågår alltjämt, och födelsekontrollens metoder effektiviseras. Om icke barnviljan förstärkes hos vårt folk, förestår, såvitt man kan se, en ytterligare sänkning av barnantalet i äktenskapen. Vi kan snart råka in i en befolkningskris, som är siffermässigt lika svår som 30-talets men realiter ännu allvarligare.

Det underbefolkade Sverige

För 25–30 år sedan menade många människor, att Sverige var överbefolkat och att levnadsstandarden skulle stegras, om folketal minskades, så att naturtillgångarna kunde delas mellan färre. Dessa föreställningar hade sina rötter i Malthus' läror och äldre tiders relativt statiska ekonomi. Depressionen i början på 1930-talet gav näring åt pessimismen.

Världen av idag lämnar exempel på nationer, som spränger sitt näringsutrymme genom en ohämmad födelseexpansion. Dit hör först och främst det kinesiska jättefolket. Såsom nyligen framhållits av en författare i denna tidskrift, uppgår Kinas årliga *folkökning* till 22 promille eller ungefär samma siffra som Nederländernas hela *födelse-tal*, det högsta i vår del av världen. Kinas födelsetal torde vara bortåt 40 promille mot Sveriges 13,6.

Men vi kan också runtom i Europa se, hur en måttlig folkökning

går hand i hand med en stegring av det allmänna välståndet. Märklig är den framgångsrika insmältningen av de stora flyktingtillskott, som Västtyskland och Finland fått mottaga. Den tekniska utvecklingens dynamik har kullkastat de gamla teorierna om befolkningsoptimum.

Inom de gränser, som har praktisk betydelse för den svenska befolkningsstorleken föreligger inga risker för överbefolkning i detta land. Under de sista femton åren har det tvärtom blivit allt tydligare, att Sverige är underbefolkat i den meningen, att bristen på arbetskraft lägger hinder i vägen för det ekonomiska framåtskridandet och försvårar en allsidig utveckling av samhälls- och kulturlivet. Det negativa syftet att hindra avfolkning kan därför icke vara en användbar målsättning för svensk befolkningspolitik. Strävandena bör i stället gå ut på att få till stånd en lugn, jämnt fortskridande folkökning.

Invandring löser ej befolkningsfrågan

Sedan 1930 har Sverige mottagit en nettoimmigration på 300 000 personer, varav 200 000 de sista 15 åren. Huvudparten har kommit från Finland, Norge och Danmark, de baltiska staterna och Tyskland, således från länder, som står oss nära i kulturellt, delvis även i etniskt och språkligt hänseende. Vi har allt skäl att erkänna värdet av den förstärkning, som vårt produk-

tionsliv härigenom har fått. Invandringen har också, som nämnts, bidragit till att hejda nativitetens minskningen. Några större olägenheter har hittills icke förspotts. Bör man då inte ge dem rätt, som menar, att man utan vidare kan fortsätta på samma väg och således inte behöver ta någon notis om befolkningsfrågan? Svaret är nej, och det av två skäl.

Många svenskar synas inbilla sig, att främmande medborgare i tillräckligt antal, utrustade med kvalifikationer, som passar våra förhållanden och önskemål, skall stå redo, så snart vi behagar kalla på dem. Världsordningen är emellertid inte inrättad med tanke på svenskarnas bekvämlighet. Gäller det att värva ett begränsat antal arbetare, går det kanske att finna lämpliga personer, om man lockar med stora förmåner. Blir det fråga om ett stort och återkommande rekryteringsbehov, får man svårt att fylla kadern, och risk uppstår för en försämring av kvaliteten. Trots de värvningsförsök, som gjorts, har nettoinvandringen under de senaste åren varit av blygsam omfattning: 8 000 år 1958, 4 000 år 1959 och 11 000 år 1960 i runda tal. Förklaringen är den, att efterfrågan överstiger utbudet på arbetsmarknaden även i de länder, som hittills lämnat mera ansenliga bidrag till den svenska immigrationen. Fortsätter högkonjunkturen, kan det inträffa, att tidigare anställda utlänningar i stort antal lämnar Sverige, därför

att de får anbud om arbetstillfällen i sina hemländer. Vårt närings- och samhällsliv kan helt enkelt icke bygga på den förutsättningen, att företagsamhet, yrkesskicklighet, arbetsförmåga, dessa outhärliga naturtillgångar, ständigt och i stor omfattning skall importeras från utlandet.

Det väsentliga är emellertid, att invandring visserligen kan vara till hjälp i tillfälliga bristsituationer men aldrig kan ersätta folkets egen regeneration. Det bleve då en kirurgisk terapi enligt principen: operationen lyckades, patienten dog.

Mindre grupper av utlänningar kan infogas i en svensk miljö. Även sydeuropéer slår ibland rot och blir goda svenskar, låt vara att de behåller sin religion och sina sedvänjor. Barn, som växer upp med svenska kamrater, anpassar sig ganska lätt. Somliga invandrare låter sig emellertid inte försvenskas utan inriktar sig på att återvända till hemlandet med en sparad slant. Mot detta har man inte skäl att resa invändning, så länge det gäller individuella fall eller mindre kategorier.

Men när invandringen får ökade dimensioner, ändrar problemen karaktär. Assimileringen försvåras. Detta gäller redan om invandrare, som tillhör med oss närbesläktade folk, och desto mer om sådana, som saknar möjlighet att spontant förstå våra seder och bruk, våra levnadsförhållanden och åskådningar. Ju större arbetskraftsbehovet blir,

desto längre bort måste man förmodligen gå för att finna vad man söker. Det kommer att uppstå nationella minoriteter i vårt land. Vi kommer att få en ut- och inströmmande främlingspopulation med brokig sammansättning. Följderna härav måste bli mycket allvarliga med avseende på laglydnad, samhällslojalitet och politisk säkerhet. Nationella och religiösa motsättningar, främlingshat, kanske rasproblem är att befara. I ett för landet kritiskt läge kan allt detta få ödesdigra konsekvenser.

Ett svaghets- och upplösnings-tillstånd, sådant som det skisserade, kan naturligtvis icke räcka hur länge som helst, utan att den statliga självständigheten går förlorad. Låt oss emellertid för ett ögonblick antaga, att detta vore möjligt. Hur går det i så fall med språk- och kultursammanhanget, om vi har en permanent underreproduktion och en kontinuerlig, ständigt stigande immigration? Då svenskarna successivt förvandlas till en minoritet i eget land, kommer invandrarna att assimilera oss, icke tvärtom. Genom den omvandling, som äger rum, då det sammankrympande svenska folkelementet försvinner i en internationell smältgryta, uppstår kanske, låt oss säga inom loppet av tre generationer, en ny, självrekryterande nationalitet. Hur den skulle komma att förhålla sig till våra dagars Sverige, därom är lönlöst att spekulera. Med rätta framhåller 1935 års befolkningskommission,

att den svenska folkstammens vidmakthållande måste vara målet för befolkningspolitiken, eftersom en fortgående och växande invandring leder till »att enheten vedervågas och den svenska traditionen brytes».

Ställda inför dessa synpunkter brukar invandringsentusiasterna antingen deklarerera sin fullständiga likgiltighet för vad som händer med den svenska staten och kulturen om en eller annan generation eller också avfärda alltsammans som patetiska överdrifter. Det senare är en strutsattityd, som man icke behöver spilla ord på, det förra ger anledning till motfrågan, vad det då kan vara, som vederbörande sätter värde på i livet.

Om bara negativismen presenteras utan omsvep, finns det ju ingenting att tillägga, utom att man finner inställningen beklagansvärd. Tyvärr är det inte ofta, man möter en sådan uppriktighet. Kosmopoliten vill gärna intaga en upphöjd position, betrakta tillvaron under en mondial och världshistorisk synvinkel. Under tidernas lopp har många folk försvunnit ur historien, säger han. Varför inte också det svenska? Ibland vill kosmopoliten också vara filantrop. Han bekänner sig till en universell humanitet, som går vida utöver alla snäva nationella fördomar. Den svenska barnbegränsningen försvaras som ett bidrag till minskning av trängseln i världen. Därmed har svenskens kända böjelse för den stora gesten

drivits till självutplåningens sublima spets. Komiken framträder bäst, då man t. ex. besinnar, att Kinas *folkökning under ett år* motsvarar Sveriges totalbefolkning två gånger om.

Men historien accepterar inga undanflykter, icke ens de historiskt motiverade. Vi har vår uppgift här och nu, varken i flydda epoker eller i en framtidsutopi. Skjuter vi ifrån oss uppgiften att föra den svenska kulturen vidare, så sker det icke för att en ny nationell kultur skall uppstå på dess ruiner om något hundratal år, icke heller för att bereda plats åt andra folk. Allt sådant tal är bara välfärdsegoismens skalkeskjul. To love the world in order to avoid loving one's neighbour!

En målsättning: ökning av frukt-samheten och begränsad invandring

I Statistiska Centralbyråns prognos för tiden fram till 1970 räknas med en nettoinvandring på 10 000 personer om året. Såsom led i en befolkningsprognos är en sådan förutsägelse egendomlig. Den kan ju icke underbyggas enbart med en demografisk analys utan behöver motiveras med antaganden om den ekonomiska och politiska utvecklingen både inom och utom landet. Det troliga är emellertid, att Centralbyrån helt enkelt har utgått från nettoinvandringens genomsnitt för tiden 1930-60. För visso kan ingen veta, om den faktiska ut-

vecklingen kommer att följa denna medellinje, så mycket mindre som internationella förhållanden i hög grad spelar in. Ur svensk synpunkt förefaller det dock rimligt att räkna med ett något mindre tillskott under 1960-talet än under föregående årtionde, då nettoimmigrationen uppgick till 15 000 per år. De »stora kullarna» från 40-talet — man borde rättare säga de *fulltaliga* årgångarna, ty övernormal är storleken ingalunda — kommer ju snart ut på arbetsmarknaden. Antalet födda var drygt 170 000 lägre 1951–60 än 1941–50. Skall man fortfarande utgå från det svenska behovet, synes därför en invandring på 300 000 personer enbart under 70-talet långt ifrån osannolik.

Stora blodtransfusioner är i alla händelser av nöden redan på 60-talet men framförallt på 70-talet. Det fordras en omsorgsfull planering, för att de verkligen skall komma till stånd och för att resultatet skall bli lyckligt. I möjligaste mån bör man naturligtvis främja invandring av personer med sådan etnisk och kulturell bakgrund, att de kan anses assimilerbara. Vidare måste särskilda åtgärder vidtagas för att underlätta anpassningen till den svenska miljön.

Hur skall det då bli efter 1980? De flesta tycks anse, att detta är en tidpunkt, som ligger så avlägset, att man inte behöver ha några bekymmer för den saken. Jag tvekar inte att beteckna den inställningen som kortsynt och ansvarslös. Hur är det

möjligt, att icke åtminstone tjugotio-åringarna uppreser sig mot denna egoistiska dagspolitik? Om två årtionden är det de som har ansvaret i stat och samhälle. Deras eventuella barn skall växa upp i den tidens Sverige. Hur förhållandena då kommer att gestalta sig i vårt land, det beror på vad som sker i befolkningsfrågan under de närmaste åren.

Det finns en million ungdomar i Sverige med födelseåren 1942–1949. När barnen från 40-talet bildar familj, måste väl antalet födda komma att något ökas. Skulle den äktenskapliga fruktsamheten förbli lika låg som f. n. eller än värre rutscha ytterligare utför, blir dock ökningen oväsentlig och hastigt övergående. Inom kort kommer den då att efterföljas av en snabb nedgång. Redan på 1980-talet lär i så fall våra styresmän stå inför problem, som de svårligen kan bemästra, och för det svenska folkets framtid finns icke längre något hopp.

Om man däremot lyckas att skapa en mera positiv familjeställning, ett barnvänligare klimat i vårt land under de närmaste åren, då är det alls icke omöjligt, att detta årtionde kan göra definitivt slut på svaghetstillståndet och bilda övergång till en jämn och lagom progressiv befolkningsutveckling. Att assimilera 70-talets immigranter blir under alla förhållanden svårt, men uppgiften reduceras till överkomliga proportioner, om mass-

invandringen blir en tidsbegränsad företeelse.

Det är icke någon revolutionerande ökning av familjestorleken, som kräves. Medelbarnantalet i de svenska äktenskapen är måhända något sådant som 2,2. Om siffran kunde bringas att stiga till ungefär 2,7, skulle en måttlig folktillväxt vara säkerställd, påminnande om den som äger rum i Norge.

Vad innebär detta i praktiken? Framförallt fordras det, att flertalet av de unga föräldrar, vilkas handlingssätt är bestämt av tvåbarnskonventionen, i stället inriktar sin familjeplanering på tre

barn. Men många omständigheter kan lägga hinder i vägen för en önskad tillökning, och den s. k. ettbarnssteriliteten är dess värre ganska utbredd. Därför behöver vi flera familjer med fyra och även fem barn, än vi f. n. har, låt vara att en mera allmän övergång till detta mönster icke är nödvändig eller ens tänkbar.

De som styr opinion och politik i vårt land har under de närmaste åren sin besökelsestid. Måtte de inse, att så är fallet, ty ungdomsvågen från 40-talet är befolkningspolitikens stora chans. Tillfället återkommer icke.